

עניינים תוכן

מבוא	2
פרק מבוא	3
פרק ראשון : דיני אישות ומשפחה בספר דברים המקבילים לחוקי המזרח הקדום	9
פרק שני	16
פרק שלישי	20
סיכום	24
ביבליוגרפיה	25

מבוא

נושא: דיני אישות ומשפחה בספר דברים בהשוואה לדיני אישות ומשפחה בחוקי המזרח הקדום.

ספר דברים הוא ספר החוקים המרכזי של העם היהודי ושל המקרא היהודי. הספר בנוי בצורה של נאום משה שבו הוא סוקר את ההיסטוריה של עם ישראל ואת החוקים שהוא קיבל במשך השנים. ספר זה חוזר על פרטים רבים שכבר נכתבו בתורה אלא שהוא עושה זאת בצורה מסודרת בסגנון של ספר חוקים. ככל הנראה ולפי הדעה המקובלת במחקר של היום ספר זה לא נכתב בתקופה הקדומה של משה אלא נכתב לאחר מכן בימי יאשיהו, המאה השביעית לפני הספירה. סברה זו מבוססת על כך שספר זה מתאים לרפורמה שנערכה לפי התיאור המקראי בימי יאשיהו ואשר ריכזה את הפולחן בירושלים¹.

חוקי המזרח הקדום הם חוקים אשר קבעו את הנורמות ואת החוקים שאפיינו את החברות העתיקות. ידוע כי בני ישראל הושפעו מחברות אלו ובמידה רבה עיצבו את החברה שלהם לפני הנורמות והחוקים של אותן החברות. למרות זאת, ברור גם כי בני ישראל אשר עיצבו את ספר דברים עיצבו את החוקים לפי הנורמות שלהם ולפי ההתפתחות אשר התרחשה מאז נכתבו החוקים של המזרח הקדום ועד למאה השביעית לפני הספירה שבה נכתב ספר דברים. עבודה זו תבקש לעמוד על הדומה ועל השונה שבין ספר דברים ובין החוקים אשר אפיינו את החברות הקדומות של המזרח הקדום.

שאלת מחקר:

מהם קווי השוני והדמיון הקיימים בין דיני אישות ומשפחה בספר דברים ובין חוקי המזרח הקדום?

על מנת לענות על שאלת המחקר אערוך את המבנה הבא. הפרק הראשון של העבודה יהיה פרק מבוא. בפרק זה יתוארו דעות במחקר אשר חקרו את ספר דברים ועמדו על היבטים שונים שלו. הפרק השני של העבודה יתאר מספר חוקים, שישה, שעוסקים בדיני משפחה ודיני אישות שונים ואשר מוזכרים בספר דברים. הפרק ינתח את החוקים הללו ויראה כיצד הם מאפיינים את התפיסה המקראית בנוגע לנורמות אשר יצרו את החוקים. הפרק השלישי של העבודה יתאר את המקבילות של חוקי המזרח הקדום לחוקים אשר נותחו בפרק השני בספר דברים. הוא ינסה לעמוד על הדומה ועל השונה בין החוקים ויראה את ההבדלים בתפיסות שבין חוקי המזרח הקדום ובין החוקים של ספר דברים. הפרק הרביעי של העבודה יערוך סינתזה בין האמור בפרק השני ובין האמור בפרק השלישי. כך נוכל לעמוד בצורה ישירה על ההבדלים בתפיסות שבין ספר דברים ובין חוקי המזרח הקדום.

¹ מ' ויינפלד, "הרפורמה של יאשיהו" מיהושע עד יאשיהו: תקופות מפנה בתולדות ישראל מההתנחלות ועד חורבן בית ראשון,

פרק מבוא

ספר דברים הוא הספר החמישי מבין חמשת חומשי התורה. שמו המקורי של הספר הוא משנה תורה ושמו מבוסס על הפסוק: "וכתב לו את משנה התורה הזו"². זאת מאחר והספר עצמו הוא למעשה סיכום של ארבעת הספרים הקודמים. לפי תרגום השבעים הוא נקרא דויטרונומיזם כלומר החוק השני.³ ספר דברים עצמו עוסק בתיאור נאום משה אשר סוקר את הכרונולוגיה של העם היהודי ואת החוקים העיקריים אשר התגבשו במהלך מעמד הר סיני ובמהלך הנדודים במדבר בתקופת ספר שמות.⁴

המאה השביעית לפני הספירה היא מאה שבה השתנתה היצירה הספרותית היהודית בארץ ישראל. הסגנון החדש באה לידי ביטוי בספר דברים אשר נמצא ככל הנראה בשנת 622 לפני הספירה. הסגנון של ספר דברים לא קיים בספרות המקרא אשר נוצרה לפני המאה השביעית אולם מאז המאה הזו הוא הופך להיות גורם חשוב בספרות המקראית.⁵ כאשר אנו מדברים על ספר דברים הדעה במחקר סבורה כי טקסט זה אולי היה בעל גרעין קדום אבל הוא עבור תהליך של קאנוניזציה של הטקסט בתקופות. כך למשל סבורים כי הרפורמות של ימי חזקיהו הוא למעשה הד של הקנוניזציה של ספר דברים אשר ממליץ על הרפורמות הללו של חזקיהו. הרפורמה הפולחנית של יאשיהו מוצגת במחקר בתור ביטוי מוחשי לקנוניזציה הזו של ספר דברים. הפרשה הזו מספרת על מציאת ספר תורה על ידי חלקיהו הכוהן שהעביר את הספר לשפן הסופר. היא מתוארת על ידי החוקרים בדברי שבח יוצאים מן הכלל כלפי המלך יאשיהו אשר מושווה שם לדוד המלך.⁶

לפי דעתו של הרן האסכולה הדויטרונמיסטית התחילה בצורה גולמית שלה עם ההופעה של ספר דברים בתור קאנון שעתיד להיבנות. בימי החורבן ולאחר מכן היא המשיכה להתגבש והפכה להיות הקאנון של כל הספרים שנערכו ברוח זו. ספרי התורה אם ניתנים לחלוקה שבין המקור היהודאי שהוא לא דויטרונמיסטי ובין עריכה מאוחרת של יותר בעלת הרוח של ספר דברים.⁷ ספר דברים מורכב מכמה נאומי פרידה ושירות שונות שהשמיע משה לפני בני ישראל בתקופה הקצרה אשר קדמה למותו.

² דברים פרק י"ז, פס' י"ח.

³ ח' טיגאי, דברים א, א – טז, יז (מקרא לישראל), תל אביב-ירושלים תשע"ו. עמ' 3.

⁴ מ' ויינפלד, "הרפורמה של יאשיהו" מיהושע עד יאשיהו: תקופות מפנה בתולדות ישראל מההתנחלות ועד חורבן בית ראשון, ירושלים תשנ"ב, עמ' 163.

⁵ ויינפלד, מ', "מוצא ספר דברים והאסכולה הדבטרונמיסטית", בית מקרא, יא (תשכ"ו), עמ' 42.

⁶ מ' הרן, "החוג הדבטרונמי, גבולות זמנו ויבולו הספרותי", האסופה המקראית: תהליכי הגיבוש עד סוף ימי בית שני ושינויי הצורה עד מוצאי ימי הביניים, ירושלים תשס"ד, עמ' 25.

⁷ שם, עמ' 29.